

Анотація

У статті описано власні назви ринків міста Хмельницький. Основна увага звернена на типологію таких пропріальних одиниць, семантику їх твірних основ, спосіб творення, мотивацію і будову.

Ключові слова: *ергонім, базаронім, власна назва ринку, словотвір, мотивація, структура.*

Аннотация

В статье описаны имена собственные базаров города Хмельницкого. Основное внимание обращено на типологию таких проприальных единиц, семантику их производных основ, способ образования, мотивацию и структуру.

Ключевые слова: *эргоним, базароним, название рынка, словообразование, мотивация, структура.*

Summary

In the article the names own of markets of city are described Khmelnytsky. Basic attention is an appeal on typology of such proprial units, semantics of their formative bases, method of creation, motivation and structure.

Key words: *ergonym, bazaronym, the name own of market, word-formation, motivation, structure.*

УДК 811.161.2'38

Дуденко О. В.

АНТРОПОМОРФІЗМ МЕТАФОРИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Метафора як засіб індивідуалізації художньої мови є одним з основних показників ідіостилу письменника. Уміння бачити і сприймати світ образно, мислити метафорами і відтворювати дійсність метафорично – індивідуально-неповторна здатність митця. Збагнути цю здатність, осягти у глобальному вимірі письменника – завдання лінгвістів-дослідників їхньої творчості.

Взагалі метафори були об'єктом дослідження багатьох українських мовознавців, зокрема О. О. Потєбні, О. О. Тараненка, В. М. Русанівського, В. Н. Вовк, М. Лабашука, А. М. Шамоти, С. Я. Єрмоленко та ін. У сучасному українському мовознавстві цей феномен аналізують насамперед на матеріалі художньої літератури, про що свідчить значна кількість новітніх, у тому числі дисертаційних досліджень (Н. І. Варич, Т. А. Єщенко, Т. Є. Кіс, Л. В. Кравець, Т. П. Матвєєва, О. М. Тищенко та ін.). Окремі праці стосуються ролі

метафори в науковому тексті (Н. Ф. Непийвода, Г. М. Дядюра, О. В. Чуєшкова, Н. Зелінська). Метафору розглядають як джерело мовних інновацій (О. А. Сербенська, Г. В. Шаповалова), як спосіб творення мовної картини світу (Н. В. Лобур, О. С. Федик) тощо.

Актуальність пропонованого дослідження посилюється потребою вивчити, теоретично осмислити ще не цілком досліджену мовотворчість одного з визначних українських письменників другої половини минулого століття – Євгена Гуцала (1937–1995), лауреата багатьох премій, автора понад двадцяти збірок малої прози, десятків повістей і романів, чотирьох збірок поезій; творів для дітей, численних літературно-критичних статей та рецензій, публіцистичних виступів тощо.

Критичний перегляд літератури, дотичної тією чи іншою мірою до творів Є. Гуцала, свідчить про недостатню увагу дослідників до його прози: кілька рецензій на окремі збірки оповідань, передмови М. Жулинського, В. Плюща, В. Романенка, дослідження В. Дончика і Л. Новиченка, статті М. Хороб і М. Стрельбицького, принагідні згадки у критичних оглядах літератури... Однак дослідниками відзначено: Є. Гуцала з повними підставами можна назвати творцем ліричної прози ХХ століття.

Образна система Є. Гуцала надзвичайно оригінальна. Його метафори неповторні, непередбачувані. Усе це і зумовлює актуальність пропонованого дослідження, мета якого – у визначенні структурних, граматичних, семантичних та функціональних особливостей метафоричної системи прозових творів Є. Гуцала.

Метафоричне словоперетворення відбувається на базі загальнонародних асоціацій. Зокрема, метафоричного зсуву в більшості випадків зазнають слова на позначення різноманітних явищ природи, предметів побуту, характеристики зовнішності чи внутрішнього світу персонажів, абстрактних понять тощо. При цьому помічено, що природа у Євгена Гуцала – олюднена, жива істота. Олюднений світ природи взаємодіє з людиною, входить у сферу людських відношень, що надає художньому мовленню глибокого ліризму і філософського звучання.

Для аналізу у нашій роботі навмисне добиралися різнопланові твори, аби метафоричні конструкції автора постали у широкому функціональному полі. Так, новели „Запах кропу”, „Лось”, повість „Князя гора” містять широкі полотна пейзажних картин, у яких природа постає як дійова особа. Повість „Мертва зона” присвячена подіям Великої Вітчизняної війни, де змальовуються переважно побутові картини того часу. Новели „Олень Август”, „Хто ти?” піднімають моральні та соціально-побутові проблеми сучасності.

Джерелом аналізованих творів став Інтернет-ресурс [1]. Аби паспортизувати наступні посилання, покажемо порядок вказаних сторінок: „Запах кропу” (с. 1–8), „Княжа гора” (с. 9–38), „Лось” (с. 38–42), „Мертва зона” (с. 43–86), „Олень Август” (с. 87–92), „Хто ти?” (с. 92–100).

1.1. Метафори, що моделюють пейзаж і побутові картини.

Індивідуальному стилю Євгена Гуцала властива глибока образність у змалюванні картин природи. Усе довкола набуває ознак істоти – персоніфікується. За визначенням С. Ульманна, це антропоморфічні метафоричні перенесення – від людини на навколишній світ.

Якщо продемонструвати цілісні полотна із творів письменника, що наскрізь метафоричні, помітимо, що метафоричні структури виступають не ізольовано від найближчого словесного оточення, а взаємодіють із ним, утворюючи складні метафоричні висловлювання, в яких простежуються переплетення простих переносних ознак із дуже ускладненими, злиття прямих і переносних значень, об'єднання зображально-описових, оцінних і психологічних характеристик та ознак. Показовими щодо нього є передусім конструкції, в яких іменна метафора взаємодіє з дієслівною, а також метафоричні структури, з яких метафора, підпорядковуючи собі більш широкий контекст, накладається на порівняння.

Структурно-граматичний та семантичний аналіз метафоричних перенесень дозволить глибоко проникнути у творчу лабораторію письменника. За граматичними ознаками ключового слова виділяють іменникові, прикметникові та дієслівні метафори.

Найактивнішою конструкцією для творення субстантивної метафори є конструкція із відмінком іменника. Генітивні словосполучення становлять концентровану форму вираження ознак предмета, явища, що зіставляються з іншими предметами, явищами. Відзначаючись виразною індивідуально-авторською новизною, вони здебільшого виражають:

– зовнішню подібність ознак предметів і явищ: *золота корона соняха* (11), *полум'я грози* (19), *кучеряві чуби молодих дубків* (21), *по киплячому молоку снігів* (22), *грона зірок* (27), *у смарагді молодого листя* (30), *в розплавлену мідь пухнастої гриви* (30), *сніг сонячного проміння* (30), *на попутному полотні течії* (30), *камінчики слив* (92) та ін.;

– різноманітні вияви процесів і явищ фізіологічної, психічної, інтелектуальної сфери, соціально-оцінні значення: *шелесткою мовою вітру* (16), *зеленою піснею зодягнених у капелюшки жолудів* (19), *земля родить уламки всякої потрощеної зброї* (16) та ін.

Генітивна метафора реалізується у дво- або трикомпонентних моделях зі значенням: а) „щось має ознаки істоти”, наприклад: *вискочив язичок вогню* (25), *з грудей дуба* (25); *Чорна птиця ночі все кублиться й кублиться на землі, говорить громом, дивиться вогнем блискавок* (26);

б) „щось нагадує щось”, за формою, наприклад: *на пелюстки білих хмар* (36), *полотна блакитної води* (37), *пухкі килими трав* (38), *в стіну лісу* (39), *світяться вікна блакитними барвінками* (17), *хати пливають вітрильниками поміж тополь і верб* (18), *рвані драбинки слідів* (35) та ін.

Крім генітивної, іменникові метафори представлені моделлю з метафоричним іменником-прикладкою, в основі якої лежить порівняльний зміст. Це не звичайне іменникове означення, друга назва якогось предмета, а зіставлення, порівняння останнього з цілою образною ситуацією, конкретно-чуттєвою картиною, активна конструкція для вираження індивідуально-авторських порівнянь. Наприклад: *зі збрижів-хацив* (13), *батьку-вітре* (16), *шерехи-зітхання* (19), *на крилах-веслах* (23), *з шелестом-хлюпанням* (27).

Прикметникову метафору, зважаючи на загальну образність творів, автор вживає здебільшого у структурі метафори іменникової, дієслівної, у тканині образного тексту. У зв'язку з цим використання аналізованих конструкцій зумовлене потребами орнаментативної мови, створення стилістично вагомого індивідуально-авторського підходу до зображуваного, підсилення основного метафоричного малюнка.

Залежно від розташування прикметника щодо означуваного іменника розрізняємо дві моделі:

а) метафоричний прикметник стоїть у препозиції, напр.: у *сонному супокої* (9), *ведмежа гостра морда* (9), *заснулої звіриної сили* (9), *в пісенно-музичному екстазі ріки* (9), *барвінково-віконну хатку* (17), *у скуйовджених хмарах* (27), *серпокрилий місяць* (11), *під сумною липою* (89);

б) прикметник у постпозиції: *ніч тупоока, мов сова* (17), *досвіток полохливий* (17), *(погляд) дзвінкий та гарячий* (21), *поляна ця, подзьобана струхлявленими пеньками* (39), *тиша з настороженої й сліпої ставала спокійна й осмислена* (39), *яблуні стояли байдужі, вишні – заспані* (71).

Тут переважно прикметники (дієприкметники) виконують предикативну роль, рідше – перебувають у складі відокремлених означень.

Із формально-синтаксичного погляду прикметникові метафори в текстах репрезентовано такими типами:

– „іменник + прикметник”: *смушевою хмарою* (15), *шатристий ясен* (17), *сивошовковий відблиск пилиць* (37), *жалібне поскрипування* (39);

– „іменник + два і більше прикметники”: *одухотворений, легкий і чистий простір величної ріки* (9), *на веселих і розчублених верхах гори* (37), *сліпа тиша, глуха на обидва вуха* (43), *зелену плямисту темряву* (19).

Найбільш представлена група дієслівних метафор, пов’язана з явищем перенесення динамічних ознак та характеристик одних реалій і процесів на інші. При цьому виокремлено кілька семантичних груп метафоризованих дієслів:

– метафори зі стрижневим словом – носієм значення руху: *стежка вислизає з-під ніг* (12), *глід і калина тут хороводять* (18), *бігають сонячні зайчики* (21), *(зайці) підстрибують клубками сірого вогню* (22), *порозбігались поля* (37), *мороз їм у тіло залазить, душі випікає* (45); *танк пливе* (35), *вистрибували краплини* (88), *проллялись металеві гроші* (9);

– метафори із стрижневим словом – носієм значення певної дії: *здрігаються дерева* (9), *цвіт яблуневий капає* (12), *напиналось і напинається небо* (14), *полинні пахощі б’ють у груди* (28), *Дніпро приймає вас у м’які обійми* (30), *піняться пшеничні смарагдові хвилі* (35); *хата дивиться темними більмами* (19), *село сміється теплою материнською усмішкою* (26), *збоку примостився скверик* (87);

– метафори зі стрижневим словом – носієм значення стану: *минулі віки не сплять* (16), *день потемнів* (26), *сонце пригасло* (26), *цвіте на воді лебідь* (30), *забронзовіли верхівки* (39);

– метафори із стрижневим словом – носієм значення мовлення, звучання: *чайки літають і плачуть* (9), *грім наче посварюється* (19), *багно зітхає безоднею* (28), *приморожений сніжок посапує* (48), *жебоніли струмки* (88), *мовчала вулиця, мовчав і великий старий садок* (43);

– метафори із стрижневим словом – носієм значення мислення: *їхніми головами (соняшниковими) земля думає* (10).

Наведені приклади демонструють співвідношення означених дієслівних груп: найчастотніші у творах Євгена Гуцала метафори, що передають рух та інші дії; найменш уживані – з дієслівним значенням мислення.

Із чотирьох основних і найзагальніших семантичних типів метафор, а саме: 1) *істота* → *неістота*; 2) *неістота* → *неістота*; 3) *неістота* → *істота*, 4) *істота* → *істота*, – найбільш поширеними у творах Євгена Гуцала є перші два типи.

У межах першого семантичного типу, де неживе набуває ознак живого, завдяки персоніфікації в більшості випадків зазнають метафоричного зсуву назви різноманітних предметів і явищ природи, флоролексеми. Лексико-семантичне поле, пов'язане з природою, надзвичайно багате. Воно утворює різні за обсягом семантичні ряди метафоризованих слів і висловів, які об'єднуються поняттями *небо – земля – світ живого*. Згруповані на різному рівні узагальнення, згадані лексико-семантичні ряди можуть бути представлені такими своєрідними парадигмами:

1) 'небо' і 'світила': *зорі повищали, збайдужіли й погордішали водночас, зазирають у криниці, в комини (6), наллє сонце свого тепла чи не наллє (2); небо за верхами дерев озивається громом (19);*

2) 'світло' – 'темінь': *падає додолю хвилями мертве світло, яке щойно було буйним, ревучим, несамовитим (19), табуняться кошлаті сутінки (21), стомлений, доспілий серпанок (5);*

3) 'вітер' і 'негода': *грім гуде далеким басовитим джмелем (19); грім навіть не ірже в небесах, а реве табуном схарапуджених коней (19), вітер дихає шпарким морозцем (22), розімлілого, лінькуватого вітру (5);*

4) 'земля': *Город немов розганявся під гору, й забракло духу, захляв, перечепився об найближчі стрімчаки, розпластався рябою рядниною (16); молоде зітхання землі (2);*

6) 'рослини' і 'тварини': *чорне мовчання лісу (5), дуб аж починає стогнати (25), квіти з трави сміються червоними, жовтими та білими очима (38), вони (верби) позапинались білими хустками (64), верби по згірку тюпають до річки (77), ...зело вдосвіта викупується в цілющих росах і вдень піжитья в сонячному літеплі (14), причаїлася, задрімала редька (7); грають бджоли на невидних пахучо-медових струнах (14).*

Широко і багатоаспектно представлений у творах Євгена Гуцала лексико-семантичний тип, в якому **неживому** приписуються ознаки **неживого**. Носіями метафоричних характеристик стають різні поняття:

– явища природи: *півморок... густішає (19), темрява затоплює урвище (19), краплі твердими горішками провалюються крізь листя (19), дві тонкі стьожки пари (38), в льодяну кашу (39); в гуцавінь грози (19);*

– рослини: *коріння дужими потоками проллялось у земну твердь (19), Ліпа на хатньому причілку – як парашут із зеленого шовку (21), море високої трави, що біла високими хвилями (37).*

Метафори двох останніх типів – перенесення *істота* → *істота* та *неістота* → *істота* – малочисельні, а їх функціонування пов'язане в основному із тваринним світом. Так, перехід дій, станів, якостей чи ознак

з однієї істоти на іншу спостерігаємо у таких прикладах, де тварини набувають людських ознак або ознак предметного світу:

1) істота → істота: *сорока заскрекотала – й понесла свій сорочий скрекіт* (20), *(кізка) торочила сніг краплями крові, вишивала сніг червоним узором* (22), *Гнідко ірже – гримить сурмою* (28), *качиний хоровод* (30), *ревнув лось, кличучи на допомогу* (39), *півень чи то зітхнув, чи то глухувато кахнув, сердитий і невдоволений* (43);

2) неістота → істота: *лунає передзвін птахів* (19), *грива кипить окропом* (28), *гіллясті роги* (40), *грають білі лебеді, схожі на розквітлі на воді лілеї, і тепер ви пливете поміж цих лебединих лілеї* (30).

Наведені ряди прикладів, які характеризують природні явища та (меншою мірою) предмети побуту, засвідчують, що прозові твори Євгена Гуцала пройняті антропоморфізмом, бо все людське оточення зображується переважно із власне людськими ознаками. Природа, так само, як і предмети побуту, під пером письменника оживає, живе справді людськими почуттями та переживає людські емоції.

1.2. Метафори на позначення характеристики персонажів.

Об'ємну парадигму метафоричних конструкцій становлять перенесення, що характеризують зовнішність або внутрішній світ персонажів. Цікавий факт: якщо все оточення людини уподібнюється до неї, персоніфікується, то сама людина у письменника набуває окремих рис предметного чи рослинно-тваринного світу. Напевне, у цьому й суть антропоморфізму – перенесення спрямовуються від людини і до людини.

Євген Гуцало для характеристики зовнішніх ознак персонажів однаковою мірою послуговується іменниковими, прикметниковими та дієслівними метафорами. Скажімо, генітивні метафори можна поділити так:

– характеризують зовнішність шляхом перенесення ознак зі світу явищ природи: у *хмарі посивілого волосся* (9), *ціле море людське* (12), *жовтий місяць бабиного обличчя* (30), *пеленою сліз* (96), *іскристі бризки сміху* (13);

– передають зовнішні ознаки людини через ознаки предметів побуту: за *тинками долонь* (1), з *розтягнутою шворочкою довгих вуст* (64);

– характеризують людину через ознаки рослинного світу: *очі бризнули горохом сліз* (26), *ворушить оцупкуватими коренями рук* (46).

Різноманітні вияви процесів і явищ фізіологічної, психічної, інтелектуальної сфери, соціально-оцінні значення, що стосуються світу людини, передають такі іменникові метафори: *Вона – сільське радіо на моторних ногах, вона – сільський телевізор із меткими, видючими очима* (30), *такі в їхніх бесідах нитки чародійні, що тчуть і тчуть живе*

минуле (17), баба **цінами** старих ніг старанно **молотить** пісок на стежці (31), **хвиля** материнського тепла (100), **бурі** життя (9).

Різновидом іменникової метафори є метафоричні іменники-прикладки: **поміж в'юнстих губів-блискавок** (10), з цієї мови-**повені** (11), з **бризок-сліз** (14), **равлики-стулки** очей (14), **ватагою-зграєю** (22), **батогоми-голосами** (22), **казаном-лисиною** (32), в живому людському вінку, що сплетений із **облич-квіток** (35), **бабця-печерижка** (94), **голос-струмок** баби Килини (30).

Прикметникові метафори вносять додаткові експресивно-оцінні, підсилювальні характеристики певних рис людини. Вони можуть:

– передавати колір частин тіла людини: **лискучою шкірою дубленого** обличчя (9), з їхньої **карої** глибини (очі) (9), **вугільні** коси (87), **очі його димні** (11), **соковитим, давно дозрілим чорносливом** очей (56);

– образно характеризувати риси зовнішності: під **куцистими** бровами (9), **мережаними** повіками (23), **зернистий** піт (34), **закам'янілим** зором (54), **за суху корчувату** руку (28);

– давати оцінну характеристику: **гострим** голосом (22), **камінна** в тебе душа й **камінне** в тебе серце (24), **дикі-предикі** очі (25), **погляд гострий, як ніж** (34), **мовчазним, важким** поглядом (46), **мовив з єхидною такою, колючою усмішечкою** (59), **солодкий та сипкий** сміх (68), **голосом солодким, як гречаний мед** (13), **сліпе** й **нерозумне** серце (99).

Євген Гуцало послуговується і дієслівними метафоричними сполуками. Їх теж умовно можна поділити на групи, залежно від семантики метафоричного дієслова. Наведемо приклади:

– стрижневе слово зі значенням руху: **язик із рота начебто відбіг** (10), **брови танцювали** (33), з рота **вилітали** не слова, а **гарячий присок** (55), по обличчю **пробігла** гримаса (60), **дітлашня хмарою** **посунула** за ними (61), **(дід Гордій) приплив** на довгих вусах (9);

– стрижневе слово зі значенням певної дії: **(волосся) хвилями** **заливало** чоло (10), **чоло її затьмарюється** зморшками (51), **зіниці її застигли, наче позамерзали** (63), **коси її роздimalись хвилями** тугого **подум'я** (92), **блакить погляду засріблилася** росою (94), **вуста затріпотіли** від усміху (37);

– стрижневе слово зі значенням стану: **двоє оцелят сидять** у підбрів'ї (17), **лице наливалося** кам'яною **непорушністю** (46), **зір стуманів** (55);

– стрижневе слово зі значенням мовлення, звучання: **слова прориваються** (13), **дядько ревнує** басорою (20), **баба Килина... жєбонить** **голосом-струмком** (29), **чоловік аж бухтів** од захвату (33), **дід шелестить** **подихом-вітерцем** (35), **по-півнячому** скрикнув Чернега

(60), *люди по-бджолиному загудуть* (64), *прошелестіла у відповідь* (69), *ви іржете, як та коняка коростява* (76), *складно ж ви чешете, тітко* (85).

Аналіз семантичних груп метафор означеної парадигми дозволив зробити висновок, що найпоширенішою є група з перенесенням *неістота* → *істота*, коли людина набуває ознак предметів, рослин, природного оточення. Покажемо на прикладах: *передзвоном серця* (19), *хвилями усмішок* (20), *лиця їхні горіли рум'янями* (22), *очі їхні цвіли колючими квітками* (22), *ураганними очима* (31), з *поораним зморшками чолом* (31), *на щокках цвіте нездоровий рум'янець* (47), з *короткими сучкуватими пальцями* (49), *руки кам'яніють* (51), *ходив хмарою* (53), *ви, зелененькі, не в'яньте, не сохніть* (до дітей) (84), *вкотилась няня* (96).

Другою за частотністю є метафорична група із семантичним перенесенням *істота* → *істота*, коли риси чи поведінка людини уподібнюються тваринам, відбувається своєрідна зооморфізація. Наприклад: *Тутешні чи зальотні горобці* (хлопці)? (20), *коси ...гадюками звиваються* (24), *сокоріла баба Килина* (31), *він ведмедкувато зведеться, ведмедкувато поведе плечима* (46), *Катеринка ...півнячою ходою викочується на середину* (47), *ви мені одне й те ж туркочете* (49), *лечу на всі чотири* (51), *позміглась гримаса* (64), *вона баба. Присмокталася до нього – і все своє життя тільки те й знає, що смокче його, смокче...* (75).

Оскільки перенесення відбувається на людину, то семантичні класи метафор *неістота* → *неістота* та *істота* → *неістота* у цій парадигмі не представлені.

Окрему підгрупу в аналізованій парадигмі метафоричних утворень Є. Гуцала можна виділити для позначення абстрактних понять. Персонажі, як звичайно, переживають різні моменти хвилювань та переживань, тому метафори допомагають виразити їх яскравіше, образніше, аби викликати відповідну реакцію читача. Наприклад: *кам'яними громами обвалюються на твою пам'ять легенди й перекази* (16), *страх... шпильками протикає груди* (16), *душа від них завмирає, п'яніє, хмеліє* (18), *голову стиснуто обручем безнадії, на грудях лежить тягота* (30) та ін.

В означеній підгрупі розмежовуються кілька семантичних груп метафор: найширшу становить та, в якій відбувається метафоричне перенесення *істота* → *неістота*, меншими є групи метафор, що містять перенесення з *неістоти* на *неістоту* та з *неістоти* на *істоту*. Семантичне перенесення у межах *істота* → *істота* не представлене.

Серед репрезентантів першої групи можна виокремити поняття, що належать до різних почуттів, емоцій: *наповзав страх* (74), *страх б'є в голову* (25), *сліпим гнівом* (74), *спомин про Тетяну підстьобував, не давав сидіти* (82), *прокинулося бажання бігти й тікати* (39), *попурхав дроз* (51).

Окремо стоять абстрактні поняття, що позначають певне оточення людини, з нею якимось пов'язане: *мертва тиша* (65), *в хаті корчилась, беззвучно конала тиша* (71), *сліпе мовчання стало за плечима* (76), *вигулюється моторошний спокій* (64), *ковтнула його війна* (25), *пісня ще трохи погойдалась на сумних крилах у хаті – й згорнула крила* (31).

У семантичній групі *неістота* → *неістота* виділяємо метафори, що здебільшого позначають психічні людські прояви: *той розпач струменів* (40), *те слово далеко від нього й не покотилось* (59), *крихітний вогник надії* (74), *в очах у того спалахнув і почав скляніти розпачливий переляк* (76), *почала загусати зосереджена увага* (77), *гнів бухтів у ньому* (82).

Якщо мова йде про людську душу, її здоров'я, але асоціації вибудовуються навколо предметного світу, то таке перенесення відносимо до групи *неістота* → *істота*, наприклад: *душа сповнювалась світлом доброти* (100), *коли в душі людській все вигорає, коли душа стає попелищем* (77), *(у грудях) усе більшала та більшала гаряча пустка* (81), *прізвиська взагалі чіплялись до нього легко, як реп'яхи до собачого хвоста* (58).

Таким чином, розглянуті метафоричні сполуки, використані Є. Гуцалом у прозових творах і умовно поділені нами на дві парадигми, справді істотно різняться між собою. Однак усі метафори так чи інакше можна назвати антропоморфними, адже перенесення ознак відбувається від людини і до людини, кожна метафора певним чином пов'язана з людським світом. І це не дивно – призначення художньої метафори саме у тому, щоби впливати на читача, занурюючи його у художній світ, світ типізований, але людський.

Список використаної літератури

1. Гуцало Є. Прозові твори // <http://www.ukrcenter.com/library/display.asp>.

2. Матвеева Т. П. Метафора як виразник стилю М. М. Коцюбинського: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Т. П. Матвеева. – Одеса, 1996. – 17 с.

3. Ульманн С. Семантические универсали / С. Ульманн // Новое в лингвистике. – Вып. V. – М.: Прогресс, 1970. – С. 250–299.

Анотація

У статті проаналізовано структурні, граматичні, семантичні та функціональні особливості метафоричної системи прозових творів Є. Гуцала. Зроблено висновок, що загальною особливістю аналізованих метафор є антропоморфізм.

Ключові слова: метафора, антропоморфізм, Євген Гуцало.

Аннотация

В статье проанализированы особенности метафорической системы прозаических произведений Евгения Гуцало. Сделан вывод, что главной особенностью анализированных метафор можно назвать антропоморфизм.

Ключевые слова: метафора, антропоморфизм, Евгений Гуцало.

Summary

The features of the metaphorical system of prosaic works of Eugen Gucalo are analysed in the article. A conclusion is done, that it is possible to name anthropomorphism the main feature of the analyzed metaphors.

Key words: metaphor, anthropomorphism, Eugen Gucalo.

УДК 811.161.2'374

Дячук І. В.

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ ЛЕКСИКИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

На певному етапі розвитку української мови, а саме у XVI–XVII ст., стрімко розвивалася ділова писемність, відповідно, було створено чимало документів різного призначення. Проте в українському мовознавстві опубліковано й проаналізовано невелику їх кількість. Сьогодні проводиться активна наукова робота над давніми текстами, триває їх вивчення з огляду на лексичні особливості, фонетичні характеристики, словозмінні риси та синтаксичну структуру.

Мета статті – проаналізувати вітчизняні дослідження лексики української мови XVI–XVII ст., визначити стан опрацювання словникового складу пам'яток староукраїнської писемності.

Наукові праці діахронного характеру, подаючи мовні факти на широкому історичному тлі, репрезентують цінний матеріал про історію становлення української мови, про внутрішні процеси формування усіх підсистем у їх взаємозв'язках і відношеннях, про загальні закономірності становлення мови як системи систем. Оскільки пам'ятки староукраїнської писемності XVI–XVII ст. відбивають багатий словниковий склад української мови того часу, саме він привертає увагу багатьох українських мовознавців. Дослідження лексики певного періоду вимагає